

מראי מקומות - בבא מציעא צ"ט

משועבד, קמ"ל דסמכא דעתי, וכיון שיצאה מרשות משאיל חייב באונסין (אע"פ שעדיין לא נכנס לרשות שואל). **וע' בחזון איש** (חו"מ ליקוטים, י"ז, ר', ד"ה ולפ"ז) שביאר בדעת רש"י, דאף דהגזייתא היו ברשות המשאיל, מ"מ ה"א דאין השואל מחייב עצמו אפי' כשנכנס לרשותו, אם לא ראה אותה, שהרי אינו ממתין עד ביאתה, שהרי חושש אולי נכנס לא' מהגזייתא, קמ"ל דסתמא קיבל אחריות על עצמו כל שנכנס לרשותו.

(ג) **אלא לחזרה** - דהיינו, דיכול המשאיל לחזור על השאלה כל זמן שאין השואל מתחיל לעשות מלאכה עמה. ופי' הריטב"א טעמו דר' הונא, דס"ל דמשיכה אינה קונה מטלטלין מדאורייתא, רק רבנן הוא דתקנו, ולא תקנו רבנן אלא דוקא במכר ובמתנה, שהוא קנין הגוף, אבל בשאלה, דלית לי' לשואל אלא קנין פירות, לא תקנו רבנן שיהא משיכה מועלת בו. אלא דעדיין הק', א"כ למה מהני עשיית מלאכה לענין חזרה, ואיזה קנין הוא זה. ותי' "דהא תקנתא דרבנן היא מפני תיקון העולם, שלא יהא אדם משאיל או משכיר כליו לחבירו, ואחר שיתחיל במלאכתו, שיחזור בו ויניח מלאכתו מותחלת". וע' **בחזון איש** (חו"מ, ליקוטים י"ז, ט') מש"כ להק' על הריטב"א, והוא ביאר באו"א, דכיון דאין המשאיל נהנה כלל מהשאלה, הרי קשה לו למסור דבר שלו לחבירו באופן שלא יהי' יכול לחזור, ולכן אמרי' דדעתו הוא שיהי' יכול לחזור עד שהתחיל השואל במלאכתו.

(ד) **דאמר ר' אמי, המשאיל קרדום של הקדש מעל - כ' התוס' הרא"ש** (ד"ה כך) דס"ל לר' אמי דמשיכה מהני מדאורייתא בשואל לענין חזרה, ולפיכך מעל. ועפ"ז כ' שיש ג' מחלוקות בדבר. ר' אמי ס"ל דמשיכה מהני מדאורייתא, ר' אלעזר ס"ל דתקנו משיכה לשומרים, ור' הונא ס"ל דמשיכה לא מהני כלל. אבל הריטב"א כ' דאע"פ שאין משיכה בשומרים אלא מדרבנן אף לר' אמי, מ"מ

(א) **נעשה כאומר לי' הכישה במקל והיא תבא** - הק' הריטב"א, איך נכנס לרשותו ולאחריותו עי"ז, הרי לא נכנס לרשותו, ולא משכה. והביא שיש אומרים דמהני מדין נכנסה לסימטא (וכ"כ תוס'), אלא דהק' דגם זה ק', הרי כל זמן שהוא לא משכה ולא קראה, מה שנכנס לסימטא אינו כלום. וכ' דהנכון הוא כדפרש"י, דכיון שאמרה לו הכישה במקל ותבא, הרי שעביד נפשי'. פירוש לפירושו, דהכא לא מדין שאלה נתחייב בה, אלא שכל שאומר לחבירו שיוציא ממונו על פיו למקום שאינו משתמר וכו', מיד שעשה כן על פיו נשתעבד לו בההאי הנאה כאילו קבלו ממנו ממש, ומדין ערב. ואע"פ דבעלמא צ"ל ואתחייב אני לך, כאן דעושה כן להנאתו, אז אפי' אם לא אמר כן, הוי סתמו כפירושו ומתחייב עצמו. **וע' בחי' הר"ן** דהעיר דמשמע מהא דלא הביא הרי"ף דברי רב, דס"ל דשמואל פליג עלי' (וכמש"כ תוס'), וקשה, למה פליג עליו בזה, למה לא יועיל כאן מדין ערב כמו בעלמא, וכמו במתני' דמבואר (לפי הר"ן) דכל מה שנתחייב השואל מחמת קבלת האחר הוא מדין ערב. ותי' דשאני התם דשליח מנטרי', והשואל סומך דעתו עליו, משא"כ כאן, דרק הכישה במקל, אז אין סומך דעתו עליו, ולא מהני לחייבו (וכן משמע מדברי רש"י שזהו החסרון בדברי רב).

(ב) **לא צריכא דאיכא גזייתא, וכו' - פרש"י**, שיש בחצר המשאיל זויות ועוקצין שיכולה לסור שם ולהשמט במחבא. והק' הריטב"א, דאם מיירי שהיו הגזייתא ברשות משאיל, א"כ מ"מ, אם נכנס הבהמה לגזייתא, א"כ מעולם לא נכנס לרשות שואל, ולמה יהי' השואל חייב באחריותו. ואם לא נכנס לגזייתא, אלא נכנס לרשות השואל, א"כ ודאי חייב, ומ"ש שהיו שם גזייתא ברשות המשאיל, הרי סכ"ס יצאה הבהמה לרשות שואל. ולכן הריטב"א פי' דמיירי שהגזייתא בין רשות המשאיל ורשות השואל, ושל אנשים אחרים היו, ולכן שפיר הי' שייך לומר דלא סמכא דעתי' דשואל, ועד דאמר ואתחייב אני לך אינו

שעל כרחק יש לחלק ביניהם, דהא חביצא דתמרי אין שמין בששים כמו מזיק בקרקע, אלא בפנ"ע, וא"כ ע"כ לא שייך הדין שמין להיזק במטלטלין. ולכן כ' דמביאין מהא דשמין רק דנראה דמקילין כ"כ בהיזק בקרקע, וא"כ אין לנו להחמיר במטלטלין כ"כ ולומר דכל חדא וחדא הוה מזבנינא ל"י. אולם בשטמ"ק הביא מהתוס' שאנץ דתי' באו"א, ד"אפי' במקרקעי י"ל ששמין כמו בחביצא, שאם אין לו להניזק אלא ערוגה א' והפסידה כולה, שמין אותה בפנ"ע. וביאר החזון יחזקאל (ב"ק ו', י') הסוגיא לדבריו, דכשם שבנזקי קרקע אנו מיחסים ההיזק אל הקרקע ולא אל הפירות, כן בחביצא דתמרי אמרי' דהפסד כל תמרה הוא חלק מן החביצא, ומתיחס לכל החביצא, ואין מתיחסים להיזק דכל תמרה ותמרה בפנ"ע. והבין החזון יחזקאל בשי' התוס' דס"ל דבנזקי קרקע שמין אגב ששים אפי' היכא דאין להניזק אלא ערוגה זו בלבד, דהדין לשום בששים הוא דין בשומת הנזק, כדי להקל על המזיק, וא"כ לעולם שמין אגב ששים. אבל התוס' שאנץ ס"ל דמה דשמין אגב ששים הוא משום דחי' התורה דכן רואין את הנזק כלפי השדה שהוא ששים כנגדו, אבל היכא דאין לו אלא אותה ערוגה, אז ודאי אין שייך לשום כנגד ששים, אלא שמין הערוגה בפנ"ע. אולם ע' בחי' הגרי"ז על הרמב"ם (מכתבים בסוף הספר, עמ' 160), שהק' על החזון יחזקאל דהא הסוגיא כאן דיבר בגזילה, ולא בהיזק, ובגזל ודאי צריך השומא להיות כמו שהוא שוה, ולא כפי הפסידא, וא"כ, אם למדין דין דשמין ע"ג שדה לדין דחביצא, ע"כ היינו משום דדין שמין אינו דין בשומת ההיזק, אלא דין בשומת התשלומין הוא. וכ' דתוס' יכול לסבור דהדין דלמדין לענין חביצא הוא דין אחר לגמרי, דלמדין משומת קרקע דלעולם שמין כפי השומא הפחותה, ולא אמרי' דיכול הניזק לומר דאנא חדא חדא הוה מזבנינא להו, ולכן בחביצא ג"כ אינו יכול לומר אנא חדא חדא הוה מזבנינא, וע"ע מש"כ בזה.

(ח) כדרבא, דאמר רבא הקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת דמי- פרש"י, שהקדש מונח למעול לכל הבא, ואין מוחה בידו, ורחמנא

שייכא ב"י מעילה, דהא הפקר ב"ד הפקר, וקנין דרבנן חשיב כקנין דאורייתא לענין זה.

(ה) כך תקנו משיכה בשומרים – ע' בקצות (ש"ז, א') שהביא מה שנח' הראשונים בדבר זה, דהרמב"ם ס"ל דתקנת משיכה הוא בין לענין חזרה, ובין לענין חיוב שמירה. אבל תוס' והרא"ש ס"ל דאפי' בלא משיכה קנה השומר לענין שמירה, דכיון שנסתלקו הבעלים משמירתן, מיד חייב השומר באחריותן, ורק לענין חזרה תקנו משיכה. וכ' הקצות לפרש דמה שהוא חייב בשמירה אפי' קודם שמשך בו, היינו משום דאף דלא עשה השומר מעשה קנין, מ"מ הו"ל כפועל, דהתחלת מלאכה גופא הוי קנין, ולכן ממילא מיד חייב בשמירה, כיון שמונח לפניו לשומרו.

(ו) שכירות מאי עבידת' – פרש"י, מה שייך קנין עד שימשוך, ומה חזקה שייך בלא משיכה. והק' הרמב"ן, לפי ר' יוחנן דמעוה קונות מטלטלין מן התורה, א"כ למה לא קנו גם למעשה לענין שכירות, שהרי אין שייך הגזירה דשמא יאמר חיטיך נשרפו בעליי', שחטים של המשכיר הם. וכ' דצ"ל דלא פלוג אמרו רבנן בתקנתם, וכיון דשכירות הו"ל ממכר ליומי', ותקנו לענין מכירה דמעוה אינן קונות, א"כ ה"ה לענין שכירות. ומה דלא גזרו במלתא דלא שכיחא, ואמרו דמעוה קונות, היינו משום דמילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן, אבל שכירות שכיחא היא, ואם אמרי' דמקנה בכסף, אתינן לעשות כן במכר גופי'. אלא דהק' על תירוץ זה, דבשלמא לענין מלתא דלא שכיחא, שייך לומר דאע"ג דבעצם שייך סיבת הגזירה, דגם באותו ציור שייך שיאמר נשרפו חיטיך בעליי', מ"מ אמרי' דבמלתא דלא שכיחא לא גזרו ב' רבנן. אבל בשכירות, הרי לעולם לא שייך הגזירה כלל, וא"כ למה נאמר הגזירה דלעולם אין שייך בה, והניח בקו' על רש"י. ומשמע שהוא מפרש דקו' הגמ' הוא משטר, דאין מטלטלין נקנין בשטר, אבל הקו' לא הי' מכסף, דאה"נ, שכירות מטלטלין באמת נקנה בכסף.

(ז) שמין בית סאה באותה שדה תנן- הק' תוס', מה שייך להביא רא'י מקרקע למטלטלין,

מזבין, ולכן אי"צ לשלם אלא חביתא דחמרא, ואינו צריך לשלם לו ה' אפי' אם הי' אחר יום השוק, דהא בלא"ה לא הי' מוכר זה. אבל הרא"ש (י"ז) פי' להיפוך, דהיינו אם יש לו יין באותו יום השוק שבא להחזיר לו החבית, אז אינו יכול להחזיר לו החבית, דיכול הניזק לומר לו דהי' רוצה למכור היין שהזיק ביום השוק שעבר, אבל עכשיו יש לו יין אחר למכור, ולכן עכשיו אף ביום השוק צריך לשלם לו ה', ואינו יכול להחזיר לו חבית יין.

(א) ומנכה לו אגר טירחא- פרש"י, דמנכי להו חנווני מה' אגר טירחא כפועל בטל, כמה הוא רוצה לישב ולא למכור יין חבית אחת פרוטה פרוטה ויושב בטל. וכ' הקצות (ש"ד, ב') דלפי"ז משמע דגם ביום השוק לא שוי חמשא אלא כשמוכרין פרוטה פרוטה, אבל כשרוצה למכרו בב"א אינו עולה חמשא. והק', הא אמרי' לעיל דלהדיוט משלם נ' נכי חדא, וא"כ למה צריך לשלם בשביל חדא חדא. וכ' דאפשר דשומר שאני, דחיובו על אשר לא שמרו, ומש"ה מיחייב על כל חדא וחדא, אבל גזלן אינו שומר, והניח בצ"ע.

אמר מאן דמתהני למעול, ורחמנא ידע. והק' הריטב"א, א"כ כיון דלא מיהדר אלא משום דהקדש נחשב מדעת, והדר בחצר חבירו נחשב שלא מדעת, הא מ"מ שמעי' דאם הי' שוין בטעם היו שוין בדין, ובאמת אין חילוק בעצם בין הקדש להדיוט. ותי' דכיון דסכ"ס צריכין לומר דחזר בי' מא' מהן, ואית לן למימר דחזר בי' מההיא דהתם משום דרבא, א"כ תו לא דחינן ההיא דהכא דמחמיר בתקנה טפי מבהדיוט.

(ט) הני שקולאי דתברו חביתא דחמרא לחנוואה, וכו'- פרש"י, דאם חוזרין לו קודם יום השוק, אז צריך לשלם לו ה', משום שהי' יכול למוכרה ביום השוק בה'. אולם הק' הקצות (ש"ד, א'), הא קיי"ל דכל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה, וכל השומרין כשעת הפשיעה, וא"כ אמאי משלמי כיוקרא דלקמי', ומה לי דביום השוק יכול למוכרו ביוקר טפי. ותי' דמה דאמרי' דכל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה, היינו היכא דאין ידוע שיתייקר, אבל היכא דידוע שיתייקר, אז הו"ל דבר הגורם לממון, ודבר הגורם לממון כממון דמי ולכן שפיר חייב. ואע"ג דקיי"ל דדבר הגורם לממון לאו כממון דמי, מ"מ חייב כאן מדינא דגרמי, ושפיר חייב הה'. אולם כל זה שיי' רש"י, אבל ע' ברא"ש (י"ז) דכ' דמיירי דהי' השבירה ביום השוק, ולכן צריך לשלם ה', אבל אם השבירה הי' בשאר ימים, אה"נ דיכול לשלם ד', שכך הי' שוה בשעת השבירה. ומה דאמרי' דבשאר יומי צריך לשלם, מבואר מפרש"י דהיינו לאחר יום השוק, דאז יכול לטעון שהי' יכול למכור החבית ביום השוק, ולכן צריך לשלם לו ההפסד מעות שהי' לו, משא"כ ביומא דשוקא, דהיינו קודם יום השוק, דאמרי' לי' שעדיין יכול למכור החבית ביומא דשוק. וכ' הרא"ש דרק ביום דשוק יכול להחזיר לו חבית יין, אבל מקודם אינו יכול, דהא יכול הניזק לטעון שצריך המעות, ואינו רוצה להמתין עד יום השוק (ויש לע' אם יש מח' רש"י ורא"ש בזה).

(י) ולא אמרן אלא דלא הו"ל חמרא, אבל הו"ל חמרא לזבוני האי איבעי לי' לזבוני- פרש"י, דכיון דלא מכר חביתו, גלי אדעת' דלא הוה